

DET DANSK-TYSKE GRÆNSELAND – en mindretalsmodel til efterligning?

Siden 1920 har Sønderjylland og Sydslesvig været delt af den internationale dansk-tyske grænse. Det efterlod et nationalt mindretal på hver side af grænsen. Både det danske og det tyske mindretal arbejder for at bevare sproglige og kulturelle værdier knyttet til deres kinstat. Men kulturmødet mellem dansk og tysk i grænselandet rækker flere 100 år tilbage. Det er gået fra fredelig sameksistens over krige og konflikter til igen at være præget af samarbejde og gensidig respekt.

FAKTA: Man bruger betegnelsen kin-stat om den nationalstat mindretallet føler sig beslægtet med. Kin-staten kan have et aktivt eller et passivt forhold til mindretallet. Den danske stat har et meget aktivt forhold til det danske mindretal i Sydslesvig, idet man både økonomisk og på andre måder støtter og bakker op om mindretallet. Omvendt må andre mindretal kikke langt efter støtte fra deres respektive kin-stater, f.eks. tyskerne i Belgien og i Rumænien.

Det dansk-tyske grænseland bliver ofte fremhævet som en eksemplarisk model for, hvordan det er lykket at skabe ordnede forhold for mindretallene og sikre en fredelig sameksistens mellem forskellige kulturer. Den dansk-tyske mindretalsmodel bygger på en lang række principper. Til sammen udgør de en væsentlig del af forklaringen på, at man i grænselandet i dag taler om ”at være gået fra et mod hinanden til et med hinanden og for hinanden”.

Folkeafstemning – grænsen ligger fast

Efter 1.verdenskrig blev det som en del af Versailles-fredsslutningen besluttet at Slesvigspørgsmålet skulle afgøres ved en folkeafstemning. Der blev stemt i 2 zoner. I zone 1 ønskede 75 % at vende tilbage til Danmark, mens 80 % i zone 2 ønskede forsat at være en del af Tyskland. På den baggrund blev grænsen trukket, hvor vi kender den i dag. Der faldt dog ikke omgående ro omkring grænsedragningen. Begge mindretal forsøgte på forskellig vis at arbejde for en ny grænserevision. Først med 2.verdenskrigs afslutning blev det fra politisk side gjort klart, at ”grænsen ligger fast”. Siden har der kun været sporadiske forsøg på at genoplive debatten. I dag er den fysiske grænse med Schengen-aftalen, som trådte i kraft marts 2001, blevet mindre markant. I stedet kan man tale om sprog- og sindelagsgrænser, men heller ikke de ligger fast i landskabet.

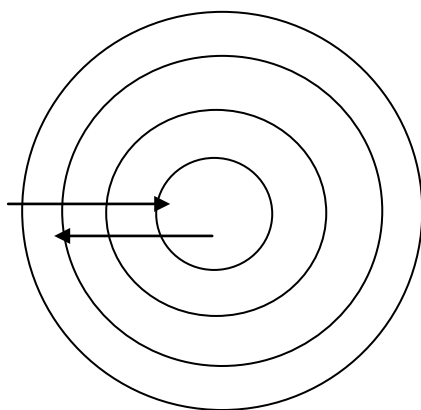
København-Bonn erklæringerne og selvidentifikation

I marts 1955 vedtog den danske og den tyske regering to erklæringer – Bonn-erklæringen og København-erklæringen. Det er to ens erklæringer, der hver især har til formål at anerkende de to mindretal og sikre dem en række rettigheder, som brug af eget sprog og ikke-diskrimination. Et væsentligt element er selvidentifikationen ”Minderheit ist wer will”. Det er op til den enkelte selv at bestemme sin nationale tilknytning og myndighederne har ingen ret til at efterprøve dette. Selvidentifikationen sætter fokus på det enkelte individ, frem for etniske, sproglige eller sociale kriterier. Dermed bliver der også lukket op for en flerkulturel identifikation. København-Bonn erklæringerne var i høj grad med til at sætte skub i en positiv udvikling i forholdene mellem mindretal og flertal.

Forskellige grader af tilknytning

Hos både mindretal og flertal er der en konstant diskussion om, hvornår man hører til. Er det nok bare at sige, at man hører til mindretallet, skal man kunne tale sproget, skal man være medlem af en af mindretallets organisationer? I praksis er der mange forskellige grader af tilknytning til mindretallene. Man kan tale om koncentriske cirkler, hvor de der hører til inderkredsen er stærkt engageret i mindretallet og vægter kinstatens sprog og kultur højt. Efterhånden som man bevæger

sig ud gennem cirklerne bliver mindretallet vægtet mindre og mindre til fordel for flertalskulturen. Det er muligt at bevæge sig ud og ind af cirklerne. Det er et spørgsmål om, hvor intenst man i forskellige sammenhænge identificerer sig med det danske eller det tyske. I perioder kan man være meget engageret i mindretallet, f.eks. i en skolebestyrelse eller som håndboldtræner. Man vil så typisk have en tættere tilknytning til mindretallet. I andre perioder bevæger man sig væk fra mindretallet. Det sker f.eks. for de fleste unge, der rejser væk for at tage sig en uddannelse. Læser man i Berlin eller København, skal der en særlig indsats til for at bevare en tæt tilknytning til mindretallet. Denne indsats kunne være at fortsætte som aktive i mindretallets organisationer eller gå ind i Grænseforeningens Kulturmødeambassadørkorps.

Kulturelt selvstyre – funktionelle autonomier

Skoler, biblioteker, teater, idrætsforeninger osv. er alle væsentlige elementer i mindretallenes bestræbelser på at fastholde og dyrke eget sprog, kultur og traditioner. Fra statslig side er der nogle retslige rammer mindretallene skal leve op til, men her ud fra har mindretallene en stor grad af autonomi. Form og indhold er op til mindretallene selv. En stor del af den økonomiske støtte bliver givet som bloktilskud til organisationerne, der herefter selv forvalter midlerne. I princippet kunne mindretallene vælge at leve en næste segregeret tilværelse. Mindretallene har institutioner, der følger en fra vugge til grav. I praksis har det dog vist sig at være en fordel for både flertal og mindretal med en mere integrerende model. Det gælder f.eks. i forhold til arbejdsmarkedet.

FAKTA: Indtil for få år siden var der i mange sønderjyske byer et tysk alternativ til det danske, når man skulle på indkøb. I dag er det vigtige ikke, hvem man har købt flæskestegen af, men hvordan man tilbereder den.

Økonomisk støtte

Begge mindretal modtager økonomisk støtte fra både den stat, de bor i og fra deres kinstat. Det danske mindretal modtager ca. 500.000 kr. fra Danmark hvert år. En stor del af det beløb bruges på de danske skoler. Skal børnene fra mindretallene ikke have alt for lange skoleveje, er det nødvendigt at bevare nogle forholdsvis små skoler. I det hele taget er det af afgørende betydning for opretholdelsen af mindretallets institutioner, at Danmark og Tyskland yder økonomisk støtte.

Politisk deltagelse – aktivt medborgerskab

Både det danske og det tyske mindretal har deres eget politiske parti. Det betyder dog ikke at partierne alene beskæftiger sig med mindretalsproblemstillinger. De forholder sig aktivt til langt de fleste politiske spørgsmål og er på den måde aktive deltagere både i lokalsamfundet og på regionalt plan. Det er nemlig ikke kun mindretalspolitiske spørgsmål, der har betydning for mindretallene. Det har arbejdsmarkedspolitik, miljøpolitik, trafikpolitik og de fleste andre politikområder også. Den førte politik har nemlig også indflydelse på mindretallenes hverdag. Ved de seneste kommunalvalg og Landdagsvalget i Slesvig-Holsten slog de to partier sig med stor succes op som regionale partier. Valgresultaterne viser, at det ikke kun er folk fra mindretallet, der stemmer på partierne.

Fælles værdigrundlag

Mange vil sikkert mene, at der i dag ikke er stor forskel på dansk og tysk kultur. Overordnet set er det også rigtig at begge lande er knyttet til et vestligt værdigrundlag. Det er demokratiske samfund med respekt for menneskerettighederne. Der er ingen religiøse modsætninger og de hører begge til 2 af verdens rigeste lande. Oven i har tilknytningen til EU betydet fælles lovgivning indenfor flere områder. På hverdagsplanet er det dog fortsat muligt at iagttage en række forskelle, der gør at det giver mening at holde fast i de to nationale mindretal.

FAKTA "Der er stor forskel på hvordan man kommunikerer i det offentlige rum. Danskerne taler hurtigt meget personligt, uden at det dog betyder at de "åbner sig", deres grænse mellem small-talk og samtale er meget utydelig. I Tyskland lægger man ikke skjul på at man small-talker. Det samme afspejles i tiltale, De og du." Mikka Lene Pers student fra Duborg-Skolen i Flensborg. Bor nu i København.

Andre principper, der har spillet ind, er mindretallenes mulighed for at deltage aktivt i det politiske liv, den institutionaliserede dialog, der er mellem mindretallene og flertallet (myndighederne) og en ikke voldelig tradition, der kan føres tilbage til 1864.

Modellen har ført til en situation, hvor både mindretal og flertal anser hinanden for at være ligeværdige borger i det samfund de er en del af. Hvorvidt det vil være muligt at overføre den slesvigske model samlet til andre mindretalsområder er nok tvivlsomt. Men en række af delementerne vil kunne være til inspiration, det gælder f.eks. selvidentifikation og kulturelt selvstyre. Det er elementer, der er med til at gøre det kulturelle møde ligeværdigt og skabe grundlag for en fredelig sameksistens.